

Ο Ψηφιακός Εμπλουτισμός στα Γλωσσικά Σχολικά Εγχειρίδια: Η Περίπτωση Μιας Ενότητας της Α΄ Τάξης Γυμνασίου

Ε. Βατάλα

Τμήμα Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, e_vatala@hotmail.com

Περίληψη

Η διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ στο γλωσσικό μάθημα συνοδεύεται από πλήθος διαφορετικών αντιλήψεων, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί εδώ και τέσσερις δεκαετίες από την εμφάνιση της τεχνολογίας των υπολογιστών στη γλωσσική εκπαίδευση. Η πρόσφατη πρωτοβουλία, σε τοπικό επίπεδο, για τον ψηφιακό εμπλουτισμό των σχολικών εγχειριδίων ενσωματώνει συγκεκριμένες οπτικές για τον τρόπο αξιοποίησης των ΤΠΕ στο γλωσσικό μάθημα, τις οποίες επιχειρούμε να αναδείξουμε αξιοποιώντας συγκεκριμένα εργαλεία ανάγνωσης για τις νέες τεχνολογίες και τη διδακτική πρακτική.

Λέξεις κλειδιά: ψηφιακός εμπλουτισμός, γλωσσικά εγχειρίδια

1. Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες καταγράφεται μια ολοένα και πιο συνειδητή προσπάθεια για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, γενικότερα και στη γλωσσική εκπαίδευση ειδικότερα. Ανάμεσα στις πιο πρόσφατες πρωτοβουλίες τοποθετείται ο ψηφιακός εμπλουτισμός των διδακτικών εγχειριδίων όλων των βαθμίδων με την ψηφιοποίησή τους, την παράλληλη ενσωμάτωση υπερσυνδέσμων και τη δημιουργία πολυμεσικού υλικού σε μέρη των βιβλίων (<http://ebooks.edu.gr/>). Η πρωτοβουλία αυτή αποτελεί μέρος του Ψηφιακού Σχολείου (<http://dschool.edu.gr/>), στα πλαίσια της δημιουργίας του Νέου Σχολείου.

Στο παρόν κείμενο υποστηρίζουμε ότι, καθώς καμία επιλογή στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού δεν είναι ουδέτερη ιδεολογικά, έτσι και στη δημιουργία ενός εμπλουτισμένου σχολικού βιβλίου, οι επιλογές των υπερσυνδέσμων διέπονται από συγκεκριμένη παιδαγωγική ιδεολογία, η οποία συνδέεται, αφενός με τις αντιλήψεις για τον τρόπο ένταξης των ΤΠΕ στο σχολείο και αφετέρου με τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος γενικότερα.

Η ανάλυσή μας εστιάζει σε μία ενδεικτική διδακτική ενότητα του εγχειριδίου για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας (την έβδομη, Α΄ Γυμνασίου). Στόχος μας είναι να αναδείξουμε ότι ο ψηφιακός εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία, αλλά αντίθετα, δημιουργεί νέα δεδομένα στον τρόπο

και την κατεύθυνση που τα παιδιά ως εγγράμματα υποκείμενα καλούνται να ενεργοποιηθούν.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

Η παρούσα έρευνα στηρίζεται σε δύο θεωρητικά μοντέλα: 1) στο μοντέλο της μεταφοράς των τριών κύκλων, που αποτελεί μοντέλο ανάγνωσης της διδακτικής αξιοποίησης των ψηφιακών μέσων στη γλωσσική εκπαίδευση και 2) στο μοντέλο του ρόμβου, του εργαλείου ανάγνωσης των διδακτικών πρακτικών για τη γλωσσική εκπαίδευση.

2.1 Το μοντέλο της μεταφοράς των τριών κύκλων

Το πρώτο μοντέλο επιχειρεί μια ταξινόμηση των επιστημονικών αναζητήσεων της τελευταίας τεσσαρακονταετίας για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και προτείνει έναν δυναμικό τρόπο να ερμηνεύει κανείς τις ισχύουσες προτάσεις και πρακτικές (Koutsogiannis, 2011).

Πιο αναλυτικά, στον α΄ κύκλο, εντοπίζονται από τις πιο πρώιμες μέχρι τις πιο σύγχρονες χρονικά αναζητήσεις για την αξιοποίηση της τεχνολογίας των υπολογιστών. Οι οπτικές αυτές κατανοούν τους υπολογιστές είτε ως μέσα για τη βελτίωση της διδασκαλίας (π.χ. λογισμικά κλειστού τύπου), είτε ως περιβάλλοντα εργασίας (π.χ. ανοιχτά περιβάλλοντα, όπως ηλεκτρονικά λεξικά και περιβάλλοντα Web 2.0).

Στο β΄ κύκλο τοποθετούνται νεότερες προσεγγίσεις, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιαιτερότητες που έχουν προκύψει στην ανάγνωση, τη γραφή και την επικοινωνία στη νέα παγκόσμια επικοινωνιακή πραγματικότητα, όπου οι ψηφιακές τεχνολογίες χρησιμοποιούνται ως μέσα για διάβασμα και γράψιμο. Η εστίαση του προβληματισμού αυτού αναδεικνύει τη σπουδαιότητα και προτεραιότητα για το σχολείο στην καλλιέργεια των νέων γραμματισμών.

Τέλος, στον γ΄ κύκλο, προτείνεται η κριτική ανάγνωση των αντιλήψεων που εμπεριέχονται στους δύο προηγούμενους. Τονίζεται, ότι είναι απαραίτητο να κατανοηθούν οι αντιλήψεις που έχουν διαμορφωθεί σε σχέση με την ιστορική τους εμφάνιση, ώστε να μην φυσικοποιούνται και προτείνεται η κριτική προσέγγιση των ίδιων των τεχνολογικών μέσων (Jones & Hafner, 2012: 98-99).

2.2 Το μοντέλο του ρόμβου της γλωσσικής εκπαίδευσης

Η ανάγνωση των παραπάνω οπτικών κατανοούνται στο πλαίσιο των ιστορικών συμφραζομένων που αναδείχθηκαν. Για παράδειγμα, τα κλειστά λογισμικά τύπου πρακτικής κι εξάσκησης (drill and practice), που εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1970, λειτουργούσαν ως μέσα εξάσκησης και εκμάθησης των γλωσσικών δομών (Pelgrum & Law, 2003: 89). Η οπτική, πάνω στην οποία στηρίχτηκαν, ήταν η

κυρίαρχη για τη διδασκαλία της γλώσσας την εποχή εκείνη, η οποία αντλούσε από το δομιστικό και συμπεριφοριστικό πρότυπο.

Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο ένα ακόμη πλαίσιο που θα αποτυπώνει τη δυναμική των εξελίξεων στο γλωσσικό μάθημα και τις όποιες επιλογές πραγματοποιούνται σε σχέση με τη διδασκαλία της γλώσσας. Προς την κατεύθυνση αυτή αξιοποιούμε το μοντέλο του ρόμβου της γλωσσικής εκπαίδευσης (Κουτσογιάννης, 2012). Το μοντέλο αυτό τοποθετεί στο κέντρο τις ταυτότητες των παιδαγωγικών πρωταγωνιστών (δασκάλου και μαθητών) και στις τέσσερις αιχμές του ρόμβου τις δυνατές επιλογές κατά τη διδακτική διαδικασία. Κάθε διαφορετική πρόταση για τη γλώσσα και τη διδασκαλία ενεργοποιεί με διαφορετικό τρόπο τις αιχμές αυτές του ρόμβου (Α. τις γνώσεις για τον κόσμο, Β. την καλλιέργεια του γραμματισμού, Γ. τις γνώσεις για τη γλώσσα, και Δ. τον τρόπο που αυτά πραγματώνονται), επηρεάζοντας καθοριστικά την εγγράμματη εμπειρία των μαθητών.

2.3 Το διδακτικό σχήμα της προσφοράς-ζήτησης-σύνοψης

Έχει αποδειχθεί ότι το κύριο αλληλεπιδραστικό σχήμα του γλωσσικού εγχειριδίου του Γυμνασίου είναι αυτό της προσφοράς (π), της ζήτησης (ζ) και της σύνοψης (σ) (Κουτσογιάννης 2010, 15-16). Στην αρχή, προσφέρεται στους μαθητές συγκεκριμένο υλικό (κείμενο ή θεωρία, δηλαδή γνώσεις για τον κόσμο ή τη γλώσσα), στη συνέχεια ζητείται η επίλυση ασκήσεων ή δραστηριοτήτων (γραμματισμοί) και τέλος δίνεται, όχι πάντα, η σύνοψη των όσων έμαθαν. Πάνω στην δομή αυτή, εφαρμόζεται ο ψηφιακός εμπλουτισμός με τη χρήση υπερσυνδέσμων. Αξιοποιώντας το σχήμα π-ζ-σ, εξετάζουμε τα είδη της προσφοράς και της ζήτησης σε συνδυασμό με τον ρόλο του ψηφιακού εμπλουτισμού. Τι ενισχύεται περισσότερο με τον εμπλουτισμό; Οι γνώσεις για τον κόσμο; Οι γραμματισμοί; Προς ποια κατεύθυνση σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες; Ανατρέπεται το ισχύον σχήμα ή όχι;

Με τα όσα εκτέθηκαν, για τα εργαλεία που θα αξιοποιηθούν, είμαστε σε θέση να προχωρήσουμε στη μεθοδολογία για τον τρόπο που θα εξεταστούν οι υπερσύνδεσμοι.

3. Μεθοδολογία

Η ταξινόμηση του είδους των υπερσυνδέσμων

Για τη διευκόλυνση της μελέτης του ψηφιακού εμπλουτισμού προτείνουμε την κατηγοριοποίηση των υπερσυνδέσμων με βάση το σημείο-πηγή στο οποίο οδηγείται κάθε φορά ο αναγνώστης. Έτσι, διακρίνονται τα παρακάτω είδη υπερσυνδέσμων: 1) **εσωτερικοί** (internal) και 2) **εξωτερικοί** (external).

Οι εσωτερικοί υπερσύνδεσμοι αφορούν τη διασύνδεση του βιβλίου με άλλα κείμενα εντός του Ψηφιακού Σχολείου και διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: α) **ενδοβιβλιακοί** (in-book), δηλαδή σε εκείνους τους υπερσυνδέσμους που συνδέουν

διαφορετικά σημεία της ίδιας διδακτικής ενότητας και β) **διαβιβλιακοί** (inter-book), σε εκείνους που οδηγούν σε άλλα βιβλία εντός του Ψηφιακού Σχολείου. Ο ενδοβιβλιακός εμπλουτισμός χαρακτηρίζεται εδώ και ως λειτουργικός, επειδή στοχεύει στη διευκόλυνση της πλοήγησης του αναγνώστη. Ο διαβιβλιακός εμπλουτισμός (inter-book) συνδέει ένα σημείο-αφετηρία του βιβλίου με ένα σημείο-πηγή σε ενότητα άλλου διδακτικού αντικειμένου, συνήθως της λογοτεχνίας, της ιστορίας ή της νεοελληνικής γλώσσας ίδιας ή και διαφορετικής βαθμίδας.

Οι εξωτερικοί υπερσύνδεσμοι, από την άλλη, οδηγούν τον αναγνώστη εκτός Ψηφιακού Σχολείου. Διακρίνονται σε τρεις υποκατηγορίες: α) ανοιχτοί (open), β) ημι-ανοιχτοί (semi open) και γ) κλειστοί (close). Το κριτήριο της κατηγοριοποίησης αυτής σχετίζεται με τον βαθμό πρωτοβουλίας που μπορεί να αναπτύξει ο αναγνώστης με τα σημεία-πηγές. Για παράδειγμα, στους κλειστούς υπερσυνδέσμους η στόχευση είναι πολύ συγκεκριμένη και ο αναγνώστης διαθέτει πολύ μικρή ελευθερία κινήσεων απέναντι στον πόρο εμπλουτισμού (π.χ. θέαση βίντεο). Αντίθετα, οι ανοιχτοί υπερσύνδεσμοι, οδηγούν τον αναγνώστη σε επίσημες ιστοσελίδες, χωρίς να δίνεται καμιά καθοδήγηση. Έτσι, το είδος της αλληλεπίδρασης με το σημείο-πηγή είναι στη δικαιοδοσία του αναγνώστη. Τέλος, στους ημι-ανοιχτούς υπερσυνδέσμους ο χρήστης οδηγείται σε ανοιχτά περιβάλλοντα (π.χ. Βικιπαίδεια), μόνο που στην περίπτωση αυτή παρατηρείται έμμεση καθοδήγηση και σχέση του σημείου-πηγή με το σημείο-αφετηρία.

4. Διαστάσεις του ψηφιακού εμπλουτισμού

Αντικείμενο της παρούσας ανάλυσης αποτελεί η 7^η διδακτική ενότητα του εγχειριδίου της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α΄ τάξης του Γυμνασίου. Η ανάλυση που επιχειρείται, αν και ενδεικτική, εστιάζει στις κύριες διαστάσεις που λαμβάνει ο ψηφιακός εμπλουτισμός, μέσω των ορατών και αόρατων επιλογών των δημιουργών του.

Ενδοβιβλιακός εμπλουτισμός και ζήτηση: η λειτουργική διάσταση

Έχει διαπιστωθεί (Κουτσογιάννης & Αλεξίου 2012β: 113), ότι τα προσφερόμενα κείμενα μιας διδακτικής ενότητας λειτουργούν ως πηγή άντλησης για γραμματικές και λεξιλογικές ασκήσεις. Παρατηρείται, λοιπόν, η σύνδεση των ασκήσεων με κείμενα που έχουν προηγηθεί, όπως φαίνεται στην ακόλουθη εκφώνηση (Εικόνα 1):

1. Στο κείμενο 1 υπογραμμίστε τα άρθρα, καθώς και τις λέξεις που προσδιορίζουν. Αυτές οι λέξεις είναι ονόματα ή ρήματα; • Δηλώνουν πρόσωπα, πράγματα ή κάτι άλλο;

Εικόνα 1: Β΄ Μέρος, ασκ. 1, Διαβάζω και γράφω, ενότητα 7^η της έντυπης μορφής

Σε μεγάλο βαθμό ο ρόλος του εμπλουτισμού είναι λειτουργικός. Δηλαδή, τα σημεία που συνδέονται, ήδη μεταξύ τους στην έντυπη μορφή (Εικόνα 1), ενώνονται τώρα απευθείας μέσω του εμπλουτισμού (Εικόνα 2). Με την τοποθέτηση υπερσυνδέσμου

στην ήδη υπάρχουσα σύνδεση (επισήμανση με πράσινο χρώμα) ευνοείται σε τεχνικό επίπεδο η ψηφιακή ανάγνωση, καθότι ο χρόνος μετάβασης μειώνεται στο χρόνο που απαιτείται για το πάτημα ενός κουμπιού. Σε επίπεδο νέων γραμματισμών ευνοείται η πλοήγηση (navigation) και η μη γραμμική (non linear) σύνδεση του νοήματος.

1. Στο κείμενο 1 υπογραμμίστε τα άρθρα, καθώς και τις λέξεις που προσδιορίζουν. Αυτές οι λέξεις είναι ονόματα ή ρήματα; • Δηλώνουν πρόσωπα, πράγματα ή κάτι άλλο;

Εικόνα 2: Η λειτουργική διάσταση του εμπλουτισμού (ενδοβιβλιακός υπερσύνδεσμος)

Ωστόσο, σε ένα δεύτερο επίπεδο το σχήμα προσφοράς και ζήτησης δεν ανατρέπεται, αντίθετα, τονίζεται και υποστηρίζεται μέσω της δυνατότητας της υπερσύνδεσης. Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα ενότητα εμφανίζονται συνολικά δεκατέσσερις (14) υπερσύνδεσμοι λειτουργικού χαρακτήρα. Από αυτούς, οι δεκατρείς (13) εντοπίζονται σε συμφραζόμενα όμοια με αυτά των παραπάνω εικόνων, δηλαδή, μέσα σε ένα κλειστό σχήμα προσφοράς κειμένων και ζήτησης λεξικογραμματικών ασκήσεων δομικού τύπου, με τον λειτουργικό εμπλουτισμό να μην προσδίδει καμία παιδαγωγική αξία.

Εξωβιβλιακός εμπλουτισμός και προσφορά

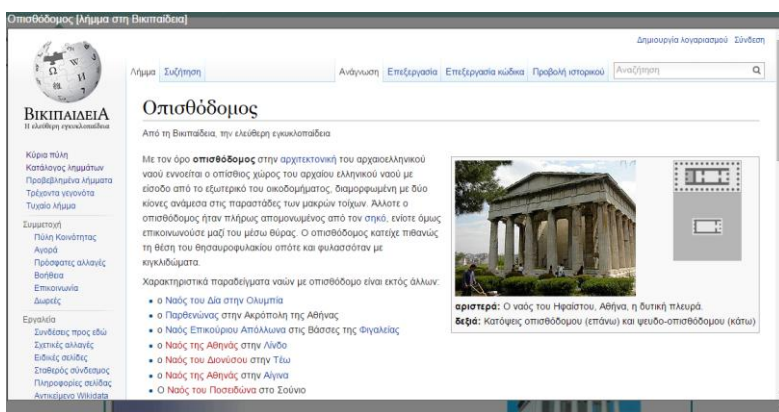
Στο πεδίο της προσφοράς κειμένων, όπου ενισχύονται οι γνώσεις για τον κόσμο, παρατηρείται η παροχή πληροφοριών με τρόπους κυρίως εξωβιβλιακούς (ανοιχτούς, ημι-ανοιχτούς και κλειστούς) και ελάχιστα ενδοβιβλιακούς. Θα σταθούμε κυρίως στους ημι-ανοιχτούς και συγκεκριμένα στο παράδειγμα της Βικιπαίδεια, όπου διάφορες λέξεις των προσφερόμενων κειμένων συνδέονται με το αντίστοιχο ερμηνευμά τους στην ελληνική αυτή εκδοχή της Wikipedia. Το παράδειγμα που ακολουθεί αποτελεί απόσπασμα από το δεύτερο προσφερόμενο κείμενο (Κείμενο 2) των εισαγωγικών κειμένων, στο οποίο περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του ναού του Δία στην Ολυμπία.

Ο εμπλουτισμός επιλέγει λέξεις του κειμένου και τις ενισχύει με πληροφοριακό υλικό, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τις γνώσεις για τον κόσμο. Στις εικόνες που ακολουθούν εντοπίζονται με πράσινο χρώμα οι εμπλουτισμένες λέξεις (Εικόνα 3) και στη συνέχεια το αντίστοιχο λήμμα στη Βικιπαίδεια, στο οποίο οδηγείται ο αναγνώστης (Εικόνα 4):

Ο Ναός του Δία στην Ολυμπία

Η ψηφιακή αναπαράσταση του ναού είναι τόσο ακριβής, ώστε να διακρίνονται πολλές από τις αρχιτεκτονικές του λεπτομέρειες. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να θαυμάσουν το φημισμένο άγαλμα του Δία, δημιούργημα του γλύπτη Φειδία και ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου, από το οποίο σήμερα δε σώζεται τίποτα, αλλά και τις μετόπες από τις περίφημες αναπαραστάσεις των άθλων του Ηρακλή. Επίσης, κοντά στον οπισθόδομο έχει τοποθετηθεί μια αγριελιά, που αναπαριστά την «Καλλιστέφανο Ελαία», τα κλαδιά της οποίας χρησιμοποιούν για να φτιάχνονται τα στεφάνια των ολυμπιονικών. Το ψηφιακό μοντέλο του ναού του Δία πλαισιώνουν η τοποθεσία της αρχαίας Άλτης και το καταπράσινο τοπίο του Κρόνιου λόφου και της Ολυμπίας, επιτυγχάνοντας μια ελεύθερη εικονική απόδοση του χώρου που περιέβαλλε το ναό.

Εικόνα 3: Ημ-ανοιχτοί υπερσύνδεσμοι

Εικόνα 4: Η ενίσχυση της προσφοράς με επιπλέον υλικό

Η Βικιπαίδεια εμφανίζεται συχνά στη συγκεκριμένη ενότητα και εντοπίζεται αποκλειστικά στο Α΄ Μέρος των Εισαγωγικών κειμένων. Αυτό δείχνει, πως τα όρια της προσφερόμενης γνώσης εκτείνονται και έξω από το σχολικό εγχειρίδιο με την αξιοποίηση της ψηφιακής εγκυκλοπαιδείας ως πηγής άντλησης επιπλέον μαθησιακού υλικού. Η Βικιπαίδεια, που αποτελεί ένα δυναμικό εργαλείο του Web 2.0, δεν προσεγγίζεται σύμφωνα με τις δικές της ιδιαιτερότητες, αλλά εξυπηρετεί συγκεκριμένους παιδαγωγικούς σκοπούς, που αφορούν την ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας προσφοράς, δηλαδή των γνώσεων για τον κόσμο και την αρχαία Ελλάδα και αρχιτεκτονική, εν προκειμένω, με την παροχή επιπλέον μαθησιακού υλικού. Τέλος, η Βικιπαίδεια αποτελεί ένα περιβάλλον, στο οποίο ο καθένας μπορεί να επέμβει και να συμβάλλει στη συνεργατική κατασκευή της γνώσης, ωστόσο δεν αμφισβητείται ως προς το περιεχόμενο των πληροφοριών, αλλά αντίθετα αντιμετωπίζεται ως αυθεντία.

Στην περίπτωση των ανοιχτών υπερσυνδέσεων, από την άλλη, δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να μεταβεί σε μια ιστοσελίδα επίσημου φορέα γνώσης, χωρίς, ωστόσο, να δίνεται οποιαδήποτε καθοδήγηση παιδαγωγικού περιεχομένου για το είδος της αλληλεπίδρασης με αυτή. Για παράδειγμα, σε κάθε ένα από τα μέρη της

διδασκτικής ενότητας τοποθετείται στο πάνω και δεξιό άκρο ένα ενεργό εικονίδιο το οποίο οδηγεί τον αναγνώστη στο ηλεκτρονικό λεξικό της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (Εικόνα 5.), στο σημείο της αναζήτησης λήμματος.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής

Εικόνα 5: Ανοιχτός υπερσύνδεσμος για το ΛΚΝ

Η παραπομπή στο ΛΚΝ αποτελεί μια έμμεση σύνδεση των ΤΠΕ με τις γνώσεις για τη γλώσσα. Ένας περισσότερο ρητός τρόπος σύνδεσης είναι η περίπτωση του εκπαιδευτικού παιχνιδιού «Ποιος θέλει να γίνει εκατομμυριούχος». Πρόκειται για ένα κλειστό λογισμικό που τίθεται εκτός της μακροδομής της διδασκτικής ενότητας στο εισαγωγικό μέρος. Το περιβάλλον αυτό, που φέρει τη δομή του οικείου τηλεοπτικού παιχνιδιού (Εικόνα 6), προωθεί το σχήμα της ερώτησης-απάντησης-αξιολόγησης με στόχο την εξάσκηση των λεξικογραμματικών γνώσεων των μαθητών. Πρόκειται για ένα κλειστό λογισμικό δομικού και συμπεριφοριστικού χαρακτήρα που αντιλαμβάνεται τη σύνδεση των ΤΠΕ με τις γνώσεις για τη γλώσσα εντελώς εργαλειακά στα πλαίσια των οπτικών του Α΄ κύκλου (βλ. 2.1).

Εικόνα 6: Το παιχνίδι συμπεριφοριστικού τύπου "Ποιος θέλει να γίνει εκατομμυριούχος"

Οι ανοιχτοί υπερσύνδεσμοι εντοπίζονται έντεκα φορές (11) μέσα στην ενότητα επιτελώντας μια από τις δυο βασικές λειτουργίες του εμπλουτισμού: την προσθήκη όσο το δυνατόν περισσότερων έγκυρου πληροφοριακού υλικού. Η δεύτερη, όπως ήδη έχουμε δει παραπάνω αφορά τη λειτουργική διάσταση.

5. Αποτελέσματα - Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο της την ανάδειξη της αόρατης ιδεολογίας που διέπει το μαθησιακό υλικό αναφορικά με την πρόσφατη επιλογή για τον ψηφιακό

εμπλουτισμό του. Προς την κατεύθυνση αυτή αξιοποιήσαμε συνδυαστικά δύο εργαλεία για την ανάγνωση του είδους του εμπλουτισμού σε σχέση με τις αντιλήψεις για τη διδασκαλία της γλώσσας: το μοντέλο των τριών κύκλων και τον ρόμβο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Διαπιστώσαμε, ότι οι νέες τεχνολογίες ενσωματώνονται λειτουργικά, ως μέσα άντλησης πληροφοριών και μέσα διευκόλυνσης της μαθησιακής διαδικασίας. Η οπτική αυτή για την αξιοποίηση των νέων μέσων αντλεί αποκλειστικά από τον Α΄ κύκλο στα πλαίσια της χρήσης των ΤΠΕ ως εργαλεία βελτίωσης της διδασκαλίας και ως περιβάλλοντα εργασίας, χωρίς ιδιαίτερη κριτική υποψία για τα μέσα και τις ιδιαιτερότητές τους.

Διαπιστώσαμε, επίσης, πως η μορφή που παίρνει ο ψηφιακός εμπλουτισμός είναι υποστηρικτική στην ισχύουσα λογική, καθώς παρέχει αφθονία επιπλέον υλικού, χωρίς αυτό να ορίζεται από ένα πλαίσιο για την παιδαγωγική αξιοποίησή του. Είναι σημαντικό το υποστηρικτικό υλικό του εμπλουτισμού να κατανοηθεί και να αξιοποιηθεί μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σχεδιασμού που θα ενσωματώνει δυναμικά τα παρεχόμενα εργαλεία και δεν θα τα αντιμετωπίζει αποκομμένα από τα συμφραζόμενα και τις ιδιαιτερότητές τους.

Τέλος, μέσω των διαπιστώσεων για την έλλειψη παιδαγωγικού πλαισίου, κρίνεται απαραίτητο για τις απαιτήσεις της νέας εποχής μια δυναμική επανεξέταση της αξιοποίησης του ψηφιακού υλικού στο γλωσσικό μάθημα.

Βιβλιογραφία

- Jones, R. & Hafney, C. (2012). *Understanding Digital Literacies*. Routledge
- Κουτσογιάννης, Δ. (2010). Γλωσσολογικό πλαίσιο ανάγνωσης του μαθησιακού υλικού: το παράδειγμα των διδακτικών εγχειριδίων της γλώσσας του Γυμνασίου. Στο Ντίνας, Κ., Α. Χατζηπαναγιωτίδου, Α. Βακάλη, Τ. Κωτόπουλος & Στάμου, Α. (επιμ.). *Πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή: Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (ως πρώτης/ μητρικής, δεύτερης)*.
- Koutsogiannis, D. (2011). ICTs and language teaching: the missing third circle. Published at Gerhard Stickel & Tamás Váradi (eds.): *Language, Languages and New Technologies. ICT in the Service of Languages*. Frankfurt am Main (and others): Peter Lang Verlag (p. 43-59).
- Κουτσογιάννης, Δ. (2012). Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32ης συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας*, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, ΙΝΣ.
- Κουτσογιάννης, Δ., & Αλεξίου, Μ. (2012). *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία*

της νεοελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (σσ. 1–147).
Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνική Γλώσσα.

Pelgrum, W. J., Law, N. (2003). *ICT in Education around the World: Trends, Problems and Prospects*. UNESCO: International Institute for Educational Planning.